

ŐSKULTÚRA TEREMTŐK

pásztorok, parasztek

Az őskori halász-vadász és gyűjtögető életmódot a tudatos élelemszerző mesterségek kialakulása váltotta fel, az állattenyésztés és a növénytermesztés. A két tevékenység — mai ismereteink szerint — a neolitikum óta létezik. Az egymást kiegészítő mesterségek biztosítják a növényi és állati eredetű táplálék egészséges arányú termelését. A pásztorok és parasztek által megvalósuló harmonikus gazdálkodást a kultúra alapjának tekinthetjük.

Rólunk, magyarokról az a nézet terjedt el, és él ma is a köztudatban, hogy őseink nomád pásztorokként érkeztek a Kárpát-medencébe, ezért nem is ismerhették a növénytermesztés gyakorlatát. Ezt a kultúrát, szókincsével együtt – a nyelvészek szerint – a szlávoktól vették át. A nomád pásztornép elméletét korabeli írásos források felhasználva alkották meg a 19. században, az akkori magyarellenes közhangulatban. Az adatok jórészt arab nyelven írt korabeli forrásokból származnak, melyeket azonban érdemes alaposabban megvizsgálni.

Ibn Ruszta és Gardízi írásaiban egyebek között ezeket olvashatjuk őseinkről a 900-as évek elejéről: *„Sátraik vannak és együtt vonulnak a takarmánnyal, valamint a vegetációval.”* Később: *„A magyarok országa bővelkedik fákban és vizekben. Földjük nedves. Sok szántóföldjük van.”*

Ezek az idézetek egyáltalán nem támasztják alá a nomád életforma feltételezését, sőt éppen azt bizonyítják, hogy jelentős mezőgazdasági tevékenységgel lehet számolni az adott korban Magyarországon. Az első idézet lényege az, hogy az új hazába költöző honfoglalók és több százezres, milliós állatállományuk áttelepítéséhez biztosítani kellett az élelmezést, ezért vonultak takarmánnyal felszerelve. Ezt a takarmányt természetesen előre megbecsült mennyiségben meg kellett termelni, ami tudatos, tervszerű gazdálkodás nélkül elképzelhetetlen.

Az indulás idejét és az útvonalat pedig úgy tervezték meg, hogy lehetőleg mindig legyen legeltetésre alkalmas terület, vagyis követték a vegetációt. A hivatkozott források tehát nem igazolják a nomád pásztornép hamis képzetét, sőt, éppen ellent mondanak annak. Ráadásul ugyanezekről a szerzőktől később

ezt is olvashatjuk, éppen a szlávokról: „A szlávok országa lapályos és erdőkben gazdag. Szőlőjük és vetéseik nincsenek.” (A magyarok elődeiről és a honfoglalásról *Kortársak és krónikások híradásai* Györffy György szerk. Gondolat Kiadó 1958. 52-58.)

Nem tűnnek megalapozottnak azok a nyelvészeti megállapítások sem, mi szerint pl. paraszt szavunk a szláv proszt átvétele volna, vagy – mint írják – pásztor műszavaink többsége román eredetű lenne.

Ha a két élelemszerző tevékenység nevét egymás mellé írjuk, az anagrammaszerű hasonlóság szinte mellbevágóan tűnik elő:

PáSZToR - PaRaSZT.

A két név ugyanúgy párja egymásnak, ahogy a növényi és állati eredetű táplálék is párt alkotva válik egésszé. Egyik belőlük csak fél, mint ahogy fél lába van annak, akinek egy lába van, fél szeme az egyszeműnek és így tovább...

Mindkét név ugyanabból a hét hangból épül fel és három tagra osztható:

- A kezdő szótag azonos, Pa vagy Pá, ami ősi eredetű szó. Akár fej szavunk „ugorkori” alakjának (pe) mély hangrendű változata is lehet. Ebből képezhetők papa, pápa, pap stb. szavaink, melyek a csoportjukból, gyülekezetükből kiemelkedő férfiakra, főnökökre vonatkoznak. A kezdő szótag tehát magas rangú, vezető pozíciójú férfira utal.

- Mindkettőben megtaláljuk az SZT hangcsoportot, ami a magyar nyelvben a tevékenységre, igére utal: pl. dagaszt, meneszt, halaszt, ereszt stb.

- A harmadik tag az R hang, ami a két névben eltérő formában mutatkozik. Az egyik esetben a kíséző magánhangzó előre kerül (oR), aminek változatai úr és ör szavaink, melyek világosan utalnak a pásztor tevékenységére, aki ura is és őre is a nyájnak.

Ennek ellenkezője a hátul hangzós Ra alak, ami az ősi kultúrák Napistenének neveként ismert. Földrajzi nevek között, így pl. Kárpát-medencei helynevekben is gyakran találkozunk napisteni névváltozatokkal. Ilyenek – többek között – a Tátra, Mátra, Rám, Nyitra, Rakamaz hegy, víz és helynevek is. Az égi tűzgolyóból érkező naperő ősi nevére ragyogás szavunk emlékezik vissza.

A növénytermesztés pedig legnagyobb részét a napenergiától függ.

A két tevékenység és életforma nevének hasonlósága arra utal, hogy az állattenyésztés és növénynevelés együtt, egy időben jött létre.

Erre valószínűleg az utolsó jégkorszak elmúltát követő felmelegedés adott lehetőséget, amikor a mediterrán térségek felől a vadon termő gabonafélék terjedése megindult Európa közepe felé, nyomában az azt fogyasztó patás állatok csordáival.

Ebben a történelmi időben pedig még a latin nyelvről sem beszélhetünk, nem hogy szlávról, vagy románról!

Idővel, a szükséges szakosodás eredményeként a két tevékenység és életforma véglegesen elkülönült egymástól.

A pásztorok kisebb csoportokban nagy területeket jártak be, miközben szembe kellett nézniük a természeti körülmények nehézségeivel. Gyógyítaniuk kellett állataikat, ismerniük kellett a környező világot. Szabadban élve jól ismerték az égitestek, a Nap a Hold és a csillagok járását, ismerték az idők változásainak jeleit. Gyakran voltak magukban, a felmerülő nehézségekre maguktól kellett megoldást találni, ami állandó, elmélyült szellemi tevékenységet igényelt.

A paraszti tevékenység helyhez kötött, sokan végzik együtt ugyanazt a munkát. A kialakult életforma emberöltők sokaságán át változatlan. A felmerülő problémákra mindig tud valaki választ adni a csoporton belül, így nincs készítés szellemi megerőltetésre. Az együtt munkálkodást rendszerint közös tevékenységekkel, énekléssel, mesemondással teszik változatosabbá, ami nem segíti elő az elmélyült magányos gondolkodást.

Pásztorok és parasztok között ritkán került sor házasságra, ami érthető, hiszen olyan gyökeresen különbözött a két életforma egymástól, hogy egyikből a másikba szinte lehetetlen volt az átjárás. Egy pásztor családban felnövekedett leány vagy fiú, a szükséges ismeretek híján, szinte idegenként került volna be a paraszti háztartásba, és fordítva ugyanígy.

Ez később, a falusi életforma kialakulásával sokat módosult. A paraszti tevékenységhez állattartás is járult; tehenet, disznót, baromfit a háznál tartottak. A falu csordáit, csürhéit, kondáit és nyájait legeltető pásztorok családja pedig jelentős kertművelést folytatott, így a két csoport tevékenysége sokban közeledett egymáshoz.

Ekkor az átjárás már könnyebben megvalósulhatott, de mégsem vált szokássá a vegyes házasság, mert hiszen a mondás maradt a régi: guba gubával, suba subával.

